

A kender feldolgozása a Bódva völgyében

Borsod-Abaúj-Zemplén megye északi sarkában, a Bódva völgyében az önellátó paraszti gazdaságok részben még a termelőszövetkezetek megalakítása után is fennmaradtak. Némely falvakban, így Viszló községben is, ahol a termelőszövetkezetek nem alakultak meg, ahol egyénileg gazdálkodnak mind a mai napig, ott az önellátó gazdálkodás az 1960-as évek közepéig tartott. A földrajzi feltételek, a természeti adottságok, nemcsak kedveztek ennek, hanem indokoltá is tették a gazdálkodásnak ezt a módját. Az adott körülmények között ez azt jelentette, hogy egyrészt amire szüksége volt a családnak, a gazdaságnak, azt megtermelte, másrészt ami megtermelt, azt használta fel. Ha valamiből bő termést takarítottak be, csak a felesleget vitték a piacra. Az önellátó gazdálkodás alapelve, amit meg lehet termelni, házilag elő lehet állítani, azt nem szabad, nem kell a piacon megvenni, nem kell érte pénzt kiadni.

Az önellátás keretei között a *kendertermesztésnek* is jelentősége volt. Igaz, a mindennapi kenyér termelése mellett a mezőgazdaságnak e kiegészítő tevékenysége másodlagos szerepet kapott. Termesztése természeténél fogva belesimult az egyéb mezőgazdasági munkák rendjébe. A tavaszi vetés után került sor a kendermag elvetésére. A szorgos nyári időszakban nem kért megmunkálást, csak aratás után – amikor az emberek (a férfiak) a tarlót szántották – mentek az asszonyok a „kenderföldre nyőni”. Előbb a virágos kender, néhány héttel később pedig a magvaskender szárait húzták ki. Száradás után az áztatás következett. Az őszi verőfényben, amikor az emberek az őszi szántást végezték, az asszonyok tilóltak, simítottak, a törőbe készültek.

Míg a kender termesztésében, a kendermag elvetésében, a kévék áztatásában és hazaszállításában az emberek tevékenykedtek, a kender megmunkálását és feldolgozását kizárólag az asszonyok végezték. A kender megtermelése nem munkaigényes, megmunkálása, feldolgozása annál inkább: aprólékos, gondos, finom munkát kíván. Igaz, az emberek ezt csak asszonyi pepecselésnek tekintették.

A *kender megmunkálásának* szabályait már a nyővésnél be kellett tartani az asszonyoknak ahhoz, hogy tartós, erős, szép vásznat kapjanak. A kinyőtt szálat úgy fogták marokba, hogy a szálat fejeit és gyökereit ne keverjék össze. Az így összekötött kévét – áztatás, szárítás után – tilólták, simították. Törőbe azért vitték a kendert, hogy a szálat megpuhítsák. Ettől *lágyabb* lesz majd a vászon – úgy tartották. Törés után *ecsetelték* a markokat, hogy az összetört, rövid szálat kifésüljék, szétválásszák a hosszú, ép szálatól. Ahogy a vasfogú *ecselőn* több esetben áthúzták a *markot*, a rövid szálú, tört kender benn maradt a fogak között, a hosszú szálú pedig a gazdaasszony kezében. Négy markot összefogtak, a felső végét *kontyba* csavarták. Tíz marokból egy *koszorút* fontak. Az *ecselő* fogai között maradt *csepűt* átszedték, hogy a szálak rendeződjenek, utána *gongyolát* csavartak belőle, a felső végét *kontyba* szedték. Volt kisebb, meg nagyobb gongyola. Az így megmunkált kendert a padláson tárolták: a koszorúkat a szarufára akasztották, a gongyolákat zsákba rakták, a kémény mellett tárolták.

A *kender feldolgozása* azokra a téli hónapokra esett, amikor szunnyadt a természet, szünetelt a mezei munka. A hosszú, téli estéken a fonás hasznos foglalatosságot nyújtott az asszony nép számára. Kukoricafosztás után, novemberre lapozták már a kalendáriumot, amikor megkezdődtek a *fonók*. Ahogy rövidültek a nappalok s hosszabbodtak az esték, úgy kezdtek pergetni a guzslыokat az örökös munkához szokott asszonykezek. A nyári, nehéz mezei munkához képest a fonást – mivel ülve végezték –, szinte nem is számították munkának, csak hasznos időtöltésnek. A téli hangulatot vetítette előre, amikor a lányok, az asszonyok lehozták a guzslыaikat a *padról*. Megpuolták a portól, bezsírozták a tengelyeket, új *nyüstmadzagot* kötöttek rá. Feldíszítették a *guzslыszárat*: új *kötőleket*, új pántlikát kötöttek rá; a lányok cifrábbat, az asszonyok szerényebbet, egyszerűbbet. A cimborák, az azonos korosztályú lányok egy fonóházba jártak. Sorba járt a fonó, minden este a következő lányok háznál gyűltek össze. Már az esti harangzó után elmentek, aztán gyakran éjfélig is elmaradtak. A legények estéről estére felkeresték a fonóházakat, így vidáman telt az idő. Természetesen szombat este, vasárnap sem fontak. A karácsonyi ünnepkörben is szünetelt a fonás.

Ezen a vidéken a század elejéig *kéziguzsollyal* fontak. A függőleges guzsolszárat egy vízszintes talpra erősítették, amire ráült a fonó asszony. A szára csavart kender *kötőlékekkel* rögzítették. A fonó asszony a kender alsó végéből bal kézzel húzta, rendezte a szálakat, jobb kezében az orsót csavarta, ezzel a szálát sodorta, meg felcsavarta az orsóra a fonalat. A *kerekes guzsollyal* való fonásra történt áttérés után megosztották a munkát. A koszorúba font hosszú szálú kender, a markot kerekes guzsollyal vékony szálúra, egyenletesre, egyforma sodrásúra fonták. A kéziguzsollyal ezután csak a gyermeklyánykák meg az öregasszonyok fonták a csepű vastagszálúra. A lányoknak, amikor eladósorba kerültek, kereksguzsolyot vett az apjuk, ami már stafírungnak számított.

A hét közben megtelt kereksguzsoly karikáit, meg a kéziguzsoly orsóit szombatonként *motólálták le*, külön a szálát, a vékony fonalat, és külön a csepűt, a vastag fonalat. A motóla, mint a kender megmunkálásának eszközei általában, fából készült. Az átlós irányú lapátokat talphoz rögzítették, kézi meghajtással forgatták. A keresztlapátok két pontja közötti távolság egy méter. A külső átmérőkön körbefutó fonalból egy fordulat alatt négy métert vett fel. A motóla számlálórendszerrel működött. Negyven körfordulat, azaz 160 méter fonal felfutása után pattant egyet a számláló, ami azt jelentette, hogy egy *kispázmá* felfutott. Ilyenkor a gazdasszony megkötötte a pászmát. A vastag szálú csepűfonalat kispázmába kötötték. Átállította a gazdasszony a számlálórendszert, ha vékony fonalat, „szálát” motólált. Ezúttal 80 fordulat után pattant a számlálórendszer, akkor kötötte meg a pászmát. A kis- és nagypázmá közötti különbségtételt az eltérő szálvastagság indokolta. Mind a kétfajta fonal motólálásakor 15 pászma megkötése után vették le a *motringot*, a *darabot* a motóláról. A motólálással, amikor a fonalat pászmába kötötték, a fonalat egységbe rendezték, aminek a szálfelvetéskor volt jelentősége. Csak a pászmák alapján lehetett meghatározni, kiszámítani a pontos, gazdaságos szálfelvetést. A motólálásnak csak másodlagos szerepe volt az, hogy a kender a szapuláshoz (mosáshoz) motringba előkészítsék.

Utófarsangra, azaz a farsang végére rendszerint befejezték a fonást. Nagybőjt első napjaiban kiszapulták a fonalat. Száradás után *csőrölték*. A darabokat (a motringokat) átlósan kifeszítették, *bakra* tették, pászmánként csőrölték a *fejfokra*, karikára. Öt vagy tíz pászmát csőrölték egy fejfokra, a felvetés mennyiségétől függően.

A *szálfelvetés* szabályait gondosan, pontosan be kell tartani ahhoz, hogy szép vásznat kapjon a szövő asszony. Már a szálfelvetés megadja a vászon jellegét. Az asszonyok megtervezték a felvetést. *Összebeszéltek*, vagyis közösen számították ki, mennyit vessenek fel. Külön végeztek el a számításokat a szálfonalra, és külön a csepűfonalra. Egymás számításait ellenőrizték. A fonal motólálásakor megkötött pászmák, az azokból összefogott darabok szolgáltak számítási alapul. A fonal – a munka igényessége miatt – értékes, ezért igyekeznek minden pászmát gazdaságosan felhasználni.

A szálfelvetés két munkafolyamatot jelentett: az egyik a *vetőfára* való felvetés, a másik a szövőszékre, a *szátyfára* való felhúzás.

A vetőfára való felvetéshez hozzákészültek az asszonyok. A vetőfák korlátozott száma miatt több asszony vetett fel ugyanazokra a vetőfán. Így elsődlegesen a felvetések időpontjában kellett megállapodniuk. Az azonos vetőfán felvető asszonyok együtt, egymásnak segítve, közösen végezték ezt a munkát. A felvetés pontos kalkulust kívánt. Voltak környező falvak, így Szendrő, Edelény és még mások, ahol nem is tudtak az asszonyok felvetni, a faluban csupán néhány asszony értette ennek a munkának a csinját-bínját. A többi asszony megkérte ezeket, hogy vessenek fel nekik, a munkáért pedig fonallal fizettek. Aztán voltak falvak, így Viszló, Rakaca, Debréte és a környékbeli települések, ahol anyáról leányára szállt ez a mesterségbeli tudás. A lányok soha nem vetettek, csak segédkeztek, tanulták a mesterséget. Azt az alapvető számítást, hogy a fonal kétharmadát felvetésre, egyharmadát beverésre használták, esetenként pontosítani kellett. A felvetés mennyiségét, a leszövendő vászon hosszát a *nyüstök* és a *borda* szélességéhez kellett arányítani. É két tényezőhöz pedig hozzá kellett igazítani a beverőfonál mennyiségét.

A vetőfát, a felvetés reggelén a pitvarba állították fel. A középső mennyezetgerendába szögelt *vetőfatokba* illesztették a tengely felső pontját, az alsót pedig kivájt farönkbe igazították. A vetőfa két-két, alul és felül átlósan elhelyezett faléc, amely tengelyen forog és a külső széleit függőleges lécc köti össze. A tengelye körül forgó, külső, függőleges száakra fűtták egymás után több sorban a fonalat.

A vetőfa felállítás után a fejfokokat a fejfoktartóra rakták. Párosával ötöt-ötöt fűztek a fejfoktartóba, összesen tíz, fonallal teli fejfokot. Innen a szálakat párosával fűzték a

sulyokba. Ez a hagymavágó deszkához hasonló, nyeles, párhuzamosan lyukazott, a felvetőszálakat vezető deszka szabályozta az egyenletes szálvezetést, továbbá ezeknek a szálpárokknak a vetőfa felső sarkába, a kampóra történő felszedése adja majd a szálpárokat a szövéskor. A felvetés azzal indult, hogy a fejfoktartót a vetőfa haladási irányába helyezték el; a sulykon átfutó szálpárokat a vetőasszony összefogta, a vetőfa alsó sarkába ütött kampóra rögzítette. Jobb kezével a vetőfa szárnyát meglökte, a forgás elindult. Amikor a következő *lapát* (szárny) a vetőasszony jobb kezéhez ért, ráerősítette, nekifeszítette az összefogott szálakat és lőköt egyet a lapáton. A vetőfa továbblendült, így érkezett a következő rögzítési ponthoz. Az asszony a bal kezében úgy tartotta a sulykot, hogy a szálakat rávezeesse a vetőfára. A negyedik szárny befedése után a következő kört magasabban vezette. Spirálszerűen haladtak a körök a vetőfa felső végébe. Amikor a felső kampópárhoz ért, felszedte a sulyok szálpárait a kampópárra. Ez adott egy *tételt*. Ezeket a szálpárokat nyitja-zárja majd a *nyüst*. A szálfelszedés után visszafelé indultak a sorok. Az alsó kampó rögzítése után megint felfelé indult a kör. Háromszori fonalfelvezetés után a gazdasszony felszedte a három tételt, megkötötte egy *pásmának*.

A vászon hossz mértéke a *fal*. Egy fal 5 méter vászon. Felvetéskor a felfelé haladó körök közötti távolságot attól függően osztották be, hogy mennyi falat kívántak felvetni. Ha több fal felvetésére került sor, akkor sűrűbben, ha kevesebbet vetettek fel, akkor ritkábban, nagyobb helyközzel futottak a körök. Ugyanis annyszor kell a fonalnak körbefutni a vetőfa szárnyain, ahány falat felvetnek. Fordítva: ahányszor körbefutottak a sorok, annyi falat szöttek. Vetés közben a fonal vetőfán való vezetésén, a falak gondos rendezésén túl, a sorok távolságtartásának gondján kívül a szál feszességére is ügyelni kellett. A túl laza vezetés a sorok összecusúsását, a túl feszes szál felhúzás a fonal nem kívánatos feszülését eredményezi, szálszakadáshoz vezethet. Ezért a legmegfelelőbb feszességre még a gyakorlott vetőasszonyok is külön gondot fordítottak.

A vászon szélességét a felső kampópárra felszedett fonalpárok, a tételek, majd a három tételből összekötött pásmák adták. E pásmák mennyiségét, vagyis a vászon szélességét elsődlegesen a vászon rendeltetése, másodsorban a nyüst és a borda mérete alapján számították ki. A *csepűfonalból* – mivel az vastag és ezért ritka bordába fűzték – 7–8 pásmát vetettek fel. A *szálfonalból* – mivel az vékony és sűrű bordába fűzték – 10–12 pásmát alkalmaztak. A legvékonyabbra, a legfinomabbra font fonal, amiből majd ingeket szőnek, 14–15 pásmás felvetéssel történt.

Ha hosszanti csíkozással akarták szőni a vásznat, akkor a csíkos fonalat is fel kellett vetni. Újabb számításokkal határozták meg az asszonyok, hogy hová kell esnie a csíkoknak a közepre, és hová, ha a két oldalra kívánták elhelyezni. Vetés közben a fejfoktartóra feltették a színes karikákat, befűzték a sulyokba a szálakat, aztán a kiszámított helyen *beléptették* a csíkokat. Zsákok szövése esetén rendszerint középen, szakajtókendők, konyharuhák szövésekor két oldalt vetették fel a csíkokat. Vetés közben a vetőfa egyik szárnyán megjelölték a falakat. Ez a jelzés, ez a mértékjelölés több okból fontos. Így, ha más rendeltetésű vászon szövésére tértek át, ha a *beverőfonalat* váltották, ha több asszony együtt szőtt és elválták a vásznat, ha tudni akarták, hol tartanak a munkában, akkor ezt a jelölést vették alapul, ezt figyelték.

Amikor felvetették a meghatározott mennyiségű fonalat, a vetőasszony az alsó kampónál elvágta a szálakat. A vetőfára való felvetés utolsó mozzanata, a fonal leszedése következett. Ezt a munkafolyamatot legalább három asszony végezte. Egyikük az alsó kampónál elvágott fonalat *láncha szedte*. A második asszony *vezette* a falakat, lassan adogatta, a harmadik pedig a vetőfa szárnyait szabályozta, hogy le ne omoljon az egész fonal. Amikor a vetőfáról leszedték a szálfonalat, kezdték felvetni a csepűt. Amikor az egyik asszony elkészült a felvetéssel, hozzáfogtak a másik gazdasszony fonalának a felvetéséhez, hiszen együtt dolgoztak.

A vetőfáról leszedett fonalat nem sokáig hagyták pihenni. Következett a *szátyfára való felhúzás*. A *szátyfa*, a szövőszék, majdnem vízszintesen vezeti a fonalat. Függőleges *támfái* a vízszintesen elhelyezett *zúbulyt*, továbbá a *borda*, a *nyüst* függőleges rögzítését, a megszőtt vászon vezetéséhez, majd feltékeréséhez szükséges vízszintes farudakat rögzítették. Tölgy- vagy bükkfából gondos munkával ácsok készítettek. A szátyfa anyáról lányára (lányaira) szállt, értékes stafirungnak számított. Nagyböjti bútordarab volt, mivel a farsang elmúltával állították fel a pitvarban. A szövés elkezdésének reggelén az emberek (férfiak) segítségével rakták össze.

A *szátyfára való felhúzás* is alapos munkát igényelt, mivel ez a munkafolyamat meghatározta a szövés minőségét, a vászon milyenségét. Ezt a műveletet is megtervezték, előkészítették az asszonyok. A felvetés azzal kezdődött, hogy az egyik asszony a szátyfa hátsó végéből, alulról elindította a fonalat, majd a felvetés során *engedte* és szabályozta azt. A fonalat előre vezették, a *támfán* visszafordították, hátravezették, ismét előrevitték, és végül fel, hátra, a *zúbolyra* tekerték. A felvetés lényege, hogy a több falnyi fonalat felcsavarják a *zúbolyra*, arra a hengerre, ahonnan majd leszövik. Miután a fonal végét rögzítették, *rétkába* szedték, hogy mint a fészű, áthúzza a szálakat, egyenletesen vezesse, arányosan tekeredjen a fonal. A rétkát egy másik asszony irányította. A harmadik asszony a *zúbolyra* felfutó fonalat rendezte. Ha a fonal *kifordul*, elveszti a feszességét, lelazul, ennek következtében a vászon is egyenetlen, laza, rossz minőségű, a széle nem kívánatos módon fodros lesz, ez pedig a szövőasszony szégyellnivalója. Ézért a fonalat eresztő, a *rétkát* kezelő, a *zúbolyt* rendező asszonyok nagy gondossággal, együttes figyelemmel végezték a munkájukat. A zúboly tekeréséhez, forgatásához két erős ember kellett. Ennek a hengernek az egyik végébe fűrt lyukba *feszítőt*, *járómszöveget* húztak, a másik végén, a fogazott *eresztőnél* is forgatták a kereket. A hengert csavarók érzékletesen együttműködtek a fonalat engedő, annak felfutását szabályozó asszonnyal. Menetközben számolták, hány fal van már fenn, mennyit kell még feltekerni. Az volt a szokás, hogy amikor az asszony a fonal végét elengedte, sikoltott vagy kiáltott egyet, ezzel jelezte, hogy vége! Ettől a sikoltástól vidám hangulat kerekedett, viccelődni kezdtek, nevettek nagyokat.

Később, amikor a szátyfa körül elcsendesedett az élet, amikor a ház asszonynepe magára maradt, folytatták a munkát. A szátyfa felső végére felvetett fonal befűzésre várt. Az első munkafázis a *cépokba* fűzés. A vetőfára történt felvetés során a felső kampópárra szedett szálpárokat fogják a *cépokba*. Ez a rúdpár a zúboly és a borda közötti táv közepén vezeti a fonalat. Az első rúdpár felett vezetett szálpárokat a második rúdon változtatták, alul futtatták és fordítva: az alsó szálpárokat felül vezették. Ezt a nyüstpár váltása indokolta.

A cépokba fűzést követően a további rendezett, páros szálú fonalvezetés, a nyüstbefűzés következik. Ezt a munkafázist ketten, leggyakrabban az anya és a lánya (gondos irányítás mellett a gyermeklánya) együtt végezték. Fontos hangsúlyoznom, hogy a vetőfára való felvetés előtt a fonal páros szállal való befűzése, a vetőfán a szálak párosával való felszedése, a szátyfára való felhúzás után a szálpároknak a cépokba való befűzése mind azt a célt szolgálja, hogy a nyüstpár beiktatásával a szálpárok nyitása és zárása, a szálváltás bekövetkezzék. A szálakat adogató lány elkülönítve tartotta a cépok felső és alsó szálait. Párosával (felső és alsó szálát) adogatta a gazdasszonynak, aki gondosan a felső szálát az első nyüstbe, az alsó szálát a második nyüstbe, annak következő *szemébe* fűzte. Ha a szálpárokat felcserélték, ha tévesen fűzték a nyüstszembe, akkor két szál felül és két szál alul futott egymás mellett, az egy felül egy alul szálpár helyett. Ez a vászon egyenetlenségét eredményezte és szépséghibát okozott. Ilyenkor a szövőasszony elvágta a már bekötött szálát, befűzte helyesen. A kötés elrontotta nemcsak a vászon szépségét, hanem a minőségét is. Ha *nyüstszemét* hagytak ki, az ritkává tette volna a vásznat. Ilyen esetben az egész fonalat átfűzték. Ézért végezték fokozott gondossággal a munkát, arra is ügyelve, hogy az első és a második nyüstszembe kerülő szálakat fel ne cseréljék. Ez zavart okozna a nyitás és a zárás közben, a váltást megakadályozná. Rendszerint 2 nyüsttel, azaz egy nyüstpárral szöttek. Ha igen szép vásznat akartak szőni, akkor 4 nyüstbe fűzték a fonalat. Két felső és két alsó szálpárral, vagyis egyszerre két nyüst emelésével szinte halszálkás vásznat szöttek.

A nyüstöket az asszonyok készítették. Igen jó minőségű kenderből fonták, egyenletesen sodorták a fonalat, hogy erős legyen. Ebből a jó minőségű fonalból maguk kötötték a nyüstöt. Az erre a célra készített keretre feszítették a szálakat, azon kötötték meg a szemeket. Mivel sok ügyességet, főként gyakorlott kezeket kívánt ez a mesterség, főként az öregasszonyok értették a módját.

A nyüstbe fűzést a bordába fűzés követte. A *bordát* a vásárokon, vagy a házalóktól vették meg a gazdasszonyok. A bordába fűzést is ketten végezték. Az egyik adogatta a szálakat, a másik áthúzta. A két nyüstbe fűzött szálpárat egy bordaközbe fűzték be. Míg az adogató lánynak arra kellett ügyelnie, hogy a szálpárokat pontosan adja tovább, össze ne keverje, addig a bordába fűző asszonynak arra kellett vigyáznia, hogy minden bordaközbe húzzon egy szálpárat, egy bordaszem se maradjon ki, illetve egy bordaszembe se húzzon dupla szálpárat. A szálszedő asszony a kés életlen felével átnyúlt a bordaközön. A rátett szálakat a késvég megemelésével húzta át.

Amikor a bordába fűzéssel végeztek, a fonalvéget *fémpálcára* kötötték. Egy vászondarabka hosszabbító közbeiktatásával vezették a hengerre. Ezzel a munkafázissal a szövés előmunkálata, a felvetés megtörtént.

A szövés megkezdése előtt a nyüstöt tartó csigákat megfelelő magasságba emelték, beszabályozták. A nyüst alsó végére felkötötték a *nyomókat*, a *lábitókat*. Ennek a „pedálpárnak” a változtatott nyomása felemelte-leengedte, váltotta, vagyis nyitotta-zárta a nyüstöket.

A beverő fonalat apró csövekre *csőrölték*, a *vetélőbe* tették, egy kis fémfeszítővel rögzítették. Ezt a vetélőt – a szövés során, a nyüst emelése után – a szövőasszony egyik kezével átvette az egyik oldalról a másikra, a másik kezével a bordatartót a vászon irányába húzva *beverte* a fonalat. Utána a nyomóval nyüstöt váltott, ismét kinyílt a fonalpár, azon átvette a vetélőt, beverte a fonalat.

A felvetett fonal száraz és tovább szárad. Hogy ne *patogjon*, ne szakadjon a szál, megkenték. Lisztből, vízzel keverve *csírítz* főztek. A kenőcsöt, régebben kukoricacsutkával, később kefével a szál hosszanti irányába kenték a fonalra.

Még reggel rakták össze a szátyfát, de mire felvetették a fonalat, s az asszonyok elvégezték a szálbefűzést, előkészítették a szövést, akkorra már alkonyodott. Másnap reggel: Uram Jézus, segíts! fohással, keresztvetéssel indult a szövés.

A kender végterméke a vászon. Ez a ruházkodás és a gazdasági textilszükséglet alapanyaga volt. A vászonnak volt még egy el nem hanyagolható funkciója: a díszítőművészet alapanyaga. Minősége mint tartalmi, szépsége mint formai követelmény egyrészt a fonástól, másrészt a szálfelvetéstől függött.

A szülőfalumban, Viszló községben és a környező falvakban is minden gazdasszonynak volt kenderföldje. Ennek a dülönék a neve mind a mai napig Kenderföld. A kender termesztésének (és feldolgozásának) olyan jelentősége volt, hogy még ehhez kapcsolódó szólás-mondás is élt a vidéken: ha valaki savanyú arcot vágott, azt mondták rá az emberek: *Úgy néz ki, mint akinek nem jutott kenderföld!*

A kender termesztése – a dolgos, nyári időszakban – munkát alig igényelt, a megmunkálása, a feldolgozása azonban – a csendes őszi, téli hónapokban – sok munkát adott a lányoknak, asszonyoknak, sok szorgos kezet igényelt. A mi vidékünkön az 1970-es évek elejéig rendszeresen fontak az asszonyok. A még akkor megfont fonalból ma is akad egy-egy felvetnivaló. 79 éves édesanyám guzolykerekei telente még most is pörögnek. Úgy érzi, azért kell fonnia, hogy míg ő él, ez a szokás megmaradjon, ne vesszen a múltba.

Dr. Kisida Erzsébet

A palotai meszesek

A Veszprém megyei Palota (ma Várpalota) lakossága a XVIII. században és a XIX. század elején aránylag jól élt. 1858-ban a korábbi mezővárosból városi rangra emelkedett, 1861–1870-ig járási székhelyként emlegetik. A század vége felé azonban ipara hanyatlásnak indul. A híres „bakonyi cifraszűr” kelendősége a XIX. század közepétől hanyatlik, a bakonyi lakosság foglalkozásának megváltozásával. Így a vele kapcsolatos ipar is sorvad. A kapitalista fejlődés megindulása után hasonló sors vár a fazekasokra, mézeskalácsosokra s a régi híres kézműipar minden ágára.

A vásáros palotai iparosok és kereskedők, a megváltozott viszonyok között nem tudták állni a versenyt a jobb közlekedési viszonyokkal rendelkező Fehérvárral és Veszprémmel. A lakosság sem az iparban, sem a mezőgazdaságban nem talált megélhetést és megkezdődött a nagyarányú elvándorlás. A század elején még jómódú mezőváros – amely 1870-ben hivatalosan a Várpalota nevet kapta – szegényes faluvá vált és lakosságának csaknem egyharmadát elvesztette. A lakosság lélekszámának alakulása: 1836-ban 6431, 1869: 5536, 1890: 5161, 1900: 5344, 1910: 5440.

A „meszes” foglalkozás kialakulása

A helyben maradt lakosokra nehéz idők vártak. A kézműipar hanyatlása, a nehezen megmunkálható föld kevés haszonnal járó, verejtékes munkára kényszerítette őket. Ezt a